

SBÍRKY NA NOVÉ NÁRODNÍ DIVADLO PO POŽÁRU ROKU 1881

Jiří Pešek

Poté co 12. srpna 1881 vyhořelo — díky mimořádně zmatečnému hašení, nicméně za hojné účasti publika — takřka již hotové Národní divadlo, dostalo se mladému českému národu možnosti ověřit si a demonstrovat svoji akceschopnost, jednotu a velkorysost na sbírkách určených k výstavbě nového divadla. Demonstrace se zdařila a již po dvou letech mohlo být divadlo, na jehož prvou variantu bylo vybíráno takřka patnáct let, slavnostně otevřeno.

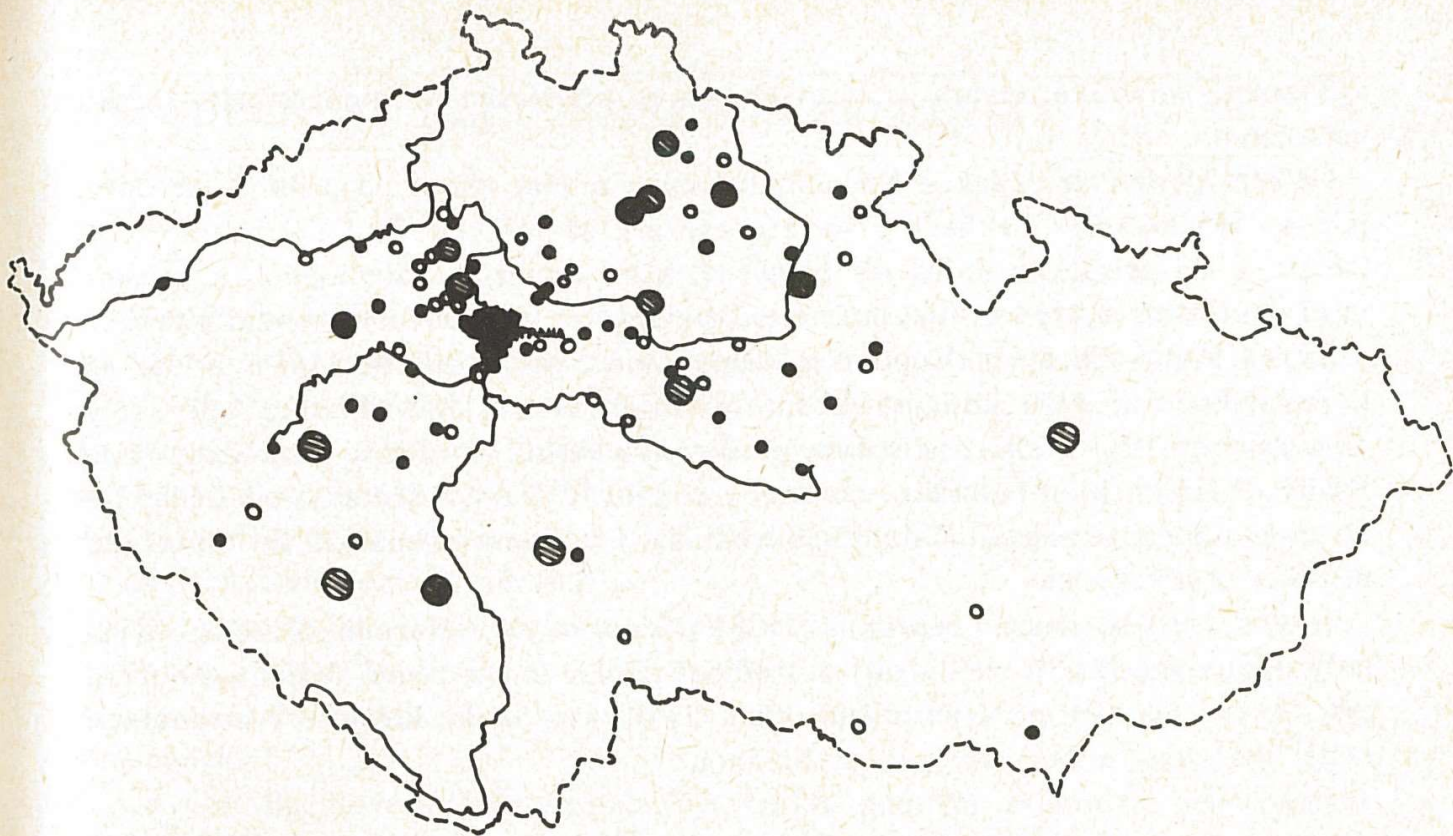
Sbírková akce byla — podle dobového zvyku a s touhou podnitit další dárce — podrobně dokumentována a bohatě komentována v novinách. Vznikl tak pramen podávající velmi zajímavý obraz společnosti, která se divadelní akcí prezentovala jako budoucí národ. Hlavními centry, kam se příspěvky posílaly, se staly Grégrovy Národní listy a staročeská Politik a Pokrok. Sbírkový tým získaly v mnohém charakter soutěže obou politických stran. Celkové sumy shromážděné staro- i mladočechy do první popožárové schůze Sboru pro postavení ND byly nakonec prakticky shodné — po takřka čtvrt miliónu zlatých.

Vzhledem k tomu, že badatelsky nebyly soupisy dosud zpracovány, předkládám tu výsledky alespoň drobné sondy do tohoto zajímavého materiálu. Za sondu jsem zvolil — vycházející z dobového hesla „kdo rychle dává, dvakrát dává“ — dary došlé do konce prvního týdne po katastrofě. Časová tíseň mě pak omezila na sledování Národních listů. Vzorek je tím jistě v mnoha ohledech determinován. Až na „rudé“ Kounice a na E. Černína prakticky chybí česká šlechta, výrazněji se neprojeví ani větší podniky a jejich majitelé. Snad bychom je našli u staročechů. Zato střední a drobné vrstvy zde máme doloženy o to bohatěji.

S trochou nadsázky můžeme říci, že divadlo shořelo v roční době k tomu nej-
příhodnější. V horkém srpnu byli studenti ze škol na prázdninách, inteligence na letních bytech a záložníci na manévrech. Ti všichni měli čas a chuť vytrhnout se z letní nudy, sbírat peníze, organizovat ochotnická představení, věnečky a akademie ve prospěch divadla a — příkladem i naléháním — pohnout těžkopádnější a na různé sbírky zvyklý venkov k placení.

Iniciativu převzali také dělníci a technici připravující v řadě míst k sezóně cukrovary. Akci široce podpořili pracovníci desítek pivovarů a stovky hospodských /ve prospěch nového ND se zvláště často odevzdávaly výtěžky z kulečnicků/. Sbírkový na divadlo se tak někomu staly rozmarnou letní společenskou hrou, někomu příležitostí k reklamě sebe sama, v řadě případů šlo ovšem skutečně o obětavé odřikání si pro zdar národní věci. Sbírkový se staly politikem, o budování divadla jakožto místa pro tvůrčí uměleckou práci se však příliš neuvažovalo.

Naznačený charakter sbírek je nám signalizován i proměnami darovatelské aktivity. V prvním popožárovém týdnu /resp. osmi dnech/ se v Národních listech sešlo takřka 75 000 zlatých, tedy více než třetina obnosu sebraného až do konce

Teritoriální rozložení příspěvků na obnovení ND
/ podle Národních listů 13. - 21.8.1881 /

- více než 1000 zl.
- ◐ 401 - 1000 zl.
- 201 - 400 zl.
- 101 - 200 zl.
- základní říční síť
- hranice ČSR

října. S koncem letní sezóny a všeobecným návratem do šedi všedních dní došlo pak k poklesu příspěvků. Jestliže v srpnu se za tři týdny sebralo v redakci na 150 000 zl., v září to byla již jen polovina tohoto obnosu a v říjnu pokles pokračoval až na 20 000 zlatých. To už byly seznamy darovatelů tištěny jen občas.

Odhadnout, kolik lidí se na sbírkách podílelo, bylo by těžké i za pomoci počítače. Seznamy vyplňující v prvních týdnech celé stránky neměly na uvádění dárců drobných sum místo. K detailnějším rozpisům přistoupila redakce až v době poklesu mecenášské aktivity. Množství zejména drobných dárců šlo však do desetitísíců. Do sbírek se zapojily — odhlédneme-li od Národních listů — všechny třídy a vrstvy: od panovnické rodiny přes šlechtu až po dělníky, žebráky a nezletilá dítká. Dávali jednotlivci, rodiny, hospodské společnosti, spolky, továrny i pracovní party, města

a vesnice, vojenské útvary i židovské obce, především — samozřejmě — české měšťáctvo.

Celkem poslali do redakce Národních listů v prvním týdnu po požáru své dary lidé ze 446 lokalit v Čechách a na Moravě a z 48 míst od Čechů v zahraničí.^{1/} Oblast, z níž příspěvky došly, lze poměrně jasně vymezit.^{2/} Sledujeme tu prostor mezi dolní Ohří a střední Vltavou, střední Polabí /až k Sázavě/, východní a zvláště severovýchodní Čechy.^{3/} Doplnit můžeme oblast při horní Berounce a dál až k Horažďovicím a na jihu osamocená města Písek a Tábor. Třetinu celé sumy dala ovšem vnitřní Praha, s příspěvky předměstí a vesnic v prostoru pozdější spojené Prahy to činilo celou polovinu sebraného obnosu.^{4/} Dary z Moravy, od Čechů ze vsí monarchie i ze zahraničí čítaly dohromady 3 % sumy příspěvků. Ze Slovenska nepřišlo prakticky nic.

Národ, který se koncem prázdnin r. 1881 skládal na nové Národní divadlo, obýval tedy zatím jen Prahu, její okolí a tradičně české jádro země. Jeho vystoupení inspirované slavným požárem mělo ovšem již důraz a efekt, který se v mocnářství nedal ignorovat a za hranicemi přehlédnout.

Poznámky

^{1/} Kvantitativní strukturu darů podává následující tabulka sumující příspěvky podle jednotlivých lokalit z Čech a Moravy. Do tabulky nebyla zahrnuta vnitřní Praha.

obnos ve zl.	do 10	11—25	26—50	51—100	101—200	201 a více	celkem
počet míst	128	75	66	75	41	61	446
% míst	28,5	16,8	14,8	16,8	9,2	13,9	100

Ze zahraničí přišlo nejvíce — 160 zl. — z Kijeva, dále obnosy přesahující mírně 50 zl. z Przemyslu, Pirmy, Riesu n. L., Kielu a Mnichova.

^{2/} Srovnej mapu.

^{3/} Dary nad 500 zl. odevzdala Praha 26 313 zl. Smíchov 2997 zl., Královské Vinohrady 2507 zl., Karlín 2306 zl., Nová Paka 1450 zl., Rakovník 1125 zl., dále Bubny, Horažďovice, Hradec Králové, Kralupy n. Vlt., Litovel, Petrovice, Písek, Sobotka a Žižkov, celkem 15 míst.

^{4/} Ze čtvrtí dosud nezmíněných jmenujme alespoň Libeň s 444 zl., Krč 269 zl., Vysočany 170 zl., Bráník 106 zl.